

[http://www.wf.usz.edu.pl/attachments/article/1472/Hist %20bakgrunn litteratur.pdf](http://www.wf.usz.edu.pl/attachments/article/1472/Hist_%20bakgrunn_litteratur.pdf)

<http://www.wf.usz.edu.pl/materialy-dydaktyczne/210-kfskandynawskiej/1472-prof-harald-nilsen>

Fra Nasjonalromantikk til Romantisk realisme og Realisme, Naturalisme og Ny-romantikk i norsk litteraturhistorie, 1820 – 1890.

Et sammendrag, av: prof. dr. dos. Harald Nilsen, Inst. Skand. Studier, 15. januar-2016

NASJONALROMANTIKKEN

Kommer til syne i male-kunst, musikk og **litteratur**

I litteratur kommer romantikken mest til uttrykk i sjangeren lyrikk, men også i fortelling.

Karakteristisk for romantisk litteratur er tanker eller drøm om **frihet**, følelse av **identitet** og å høre til en nasjon. **Norsk natur** nevnes ofte som eksempel på noe ekte norsk, og også **klær** (bunad, varme klær), **bondekultur** (arbeid, miljø), **mennesketyper** (idealiserings). Det mest typiske for Nasjonalromantikken er **J. N. Brun «Norges Skål»** (**pensum**),

*Og når vi først får blod på tann
vi søtt om frihet drømmer.*

Vi vil nok våkne opp en gang

og bryte lenker bånd og tvang. Ref. Beyer, H. 1952: *Norsk litteraturhistorie*. Oslo. H. Aschehoug & co..

Sammen med J. N. Brun må vi også nevne **H. A. Bjerregaard** (d. 1842) «**Sønner av Norge**» (**pensum**), og **M. Hansen** (d. 1842) «**Luren**» (novelle, **pensum**). «Luren» representerer en overgang til Realismen, den har flere romantiske kjennetegn, men selve handlingen har mange trekk av realisme (ref. Beyer 1952).

Nordiske, ikke-norske forfattere: Ellers må vi nevne at de norske forfatterne fra Nasjonalromantikken regnes ikke for så store forfattere. Både svenske og danske forfattere fra samme tiden var større (for

eksempel: Esaias Tegner, Erik Geijer, Per Daniel Atterbom, Sverige og Adam Øehlenschläger og Johannes Edwald, Danmark) (ref. Beyer).

Vi kan nå peke på **tre tydelige uttrykk** for norsk Nasjonalromantikk, det er:

1) Folkediktingen (Asbjørnsen og Moe; *Norske folkeeventyr* (1844), og M. B. Landstad *Norske folkeviser*(1852-53).

2) Det norske landskapet (naturen) «*Etter langsom vinterdvale vil Vårsolen komme og vekke liv i alt.*»¹

Welhaven sier at «*I Fjellet bor vår kunst og poesi*» (1836, ref. Beyer 1952), og da en gang kongen spurte den verdenskjente komponisten Ole Bull hvor han fikk sin inspirasjon til sine komposisjoner, svarte han at «*de norske fjell har lært meg å spille*». (Beyer 1952)

3) Mer norsk, muntlig stil i språket (våre eventyr og sagn, men også i annen litteratur, for eksempel Henrik Wergeland.). Om det norske språket i denne tiden må vi også nevne Ivar Aasen og det arbeidet han gjorde for å **fornorske språket** (skriftspråket) som etter alle årene i union med Danmark var mye påvirket av dansk.

MELLOM ROMANTIKK og REALISME (1850-60 tallet)

Vi har nevnt ovenfor her at novellen «Luren» var både nasjonalromantisk og realistisk. Litteraturviteren H. Beyer bruker i sin bok om litteraturhistorie **poetisk realisme** om denne perioden mellom nasjonalromantikken og realismen.. Den kjente kvinnelige forfatteren på den tiden, **Camilla Collett**, ble mest synlig og kjent med romanen

¹ I: H. Beyer: *Norsk litteraturhistorie* 1952.

Amtmannens døtre (1854-55) (Camilla Collett har vært presentert i **studentpresentasjon**). Denne romanen har også noen romantiske trekk, men den nærmer seg å være en **realistisk** roman som handler om kvinners stilling i samfunnet på den tiden, kvinners rett til å velge. «*Ikke mannen, ikke kvinnen skal velge eller bestemme, men kvinnens kjærlighet,*» sier Camilla Collett (ref. Beyer 1952). Denne romanen, skriver Beyer, er den første **tendensroman** i Norge. Romanen *Amtmannens døtre* ble til inspirasjon for en annen, stor norsk forfatter, **Alexander Kielland**.

Også Bjørnsons novelle **Faren (pensum)** er både romantisk og realistisk, og det kan vi også si om Bjørnson sine såkalte bondefortellinger ***Synnøve Solbakken, Arne*** og ***En glad gutt*** som kom ut i tiden mellom 1850 og 1860. Det samme kan vi si også om Bjørnsons fortelling «Et farlig frieri». **Se mer lenger bak her om Bjørnsons bondefortellinger.**

-Før vi nå snakker om den realistiske perioden, må vi se på hvorfor denne Nasjonalromantiske perioden var en relativt kort periode. Allerede er nevnt de signalene som også nådde mennesker i Norge. På 1850-tallet var Henrik Ibsen og Bjørnstjerne Bjørnson begge unge menn, og vi vet at de var våkne og fulgte godt med om strømninger som kom utenfra, for å nevne tyskeren Heinrich Heine (d.1856) og hans forkynning om **frihet**, og den danske filosofen Søren Kierkegaards **eksistensialistiske** syn. I Norge sto fram en sosialistisk agitator, Marcus Thrane (1817 – 1890). Han hentet inspirasjon fra frihetsstrømninger ute i Europa. Thrane agiterte for allmenn stemmerett og et bedre skolevesen (ref. [Wikipedia](#)). Kjent fra denne tiden er også samfunns- og kulturforskeren Eilert Sundt (1817 – 1875). Han snakket åpent om at bondestanden i Norge ikke var så gode forbilder for norsk kultur som det de romantiske dikterne skrev i sin hylling av Norge og det norske

Naturvitenskap påvirket også i stor grad samfunnsutviklingen. Nye teknologier ble utviklet, og industrialiseringen skjøt fart i Europa, i første omgang i England og Frankrike, men etter 1850, også i Norge. Man mistet troen på Gud, samfunnet gjennomgikk en sekularisering. Det utviklet seg en samfunnskritisk kultur.

1800-tallet var det moderne samfunnets århundre, og i denne tiden får også moderne litteratur sitt gjennombrudd. Som nevnt ovenfor ble idyllisk romantikk erstattet med samfunnskritikk. Den moderne litteraturen viser seg i to retninger; den tradisjonelle, med **realismen** og **naturalismen**, og den modernistiske og mer eksperimentelle, med **nyromantikken**.

REALISTISK PERIODE Fra nasjonalromantikk til verdenslitteratur. 1870 – 80 årene

[https://no.wikipedia.org/wiki/Realisme_\(litteratur\)#Gjennombrudd_i_Norge](https://no.wikipedia.org/wiki/Realisme_(litteratur)#Gjennombrudd_i_Norge)

1800-tallet var et århundre preget av endring. I denne tiden utvikles også det vi kaller det moderne samfunnet (industrialisering, sosiale forandringer). Vi kan også ta med her Februarrevolusjonen (Frankrike, i: Beyer s. 235). I et moderne samfunn er mennesket og fornuften i sentrum. Arven fra opplysningstiden satte fokus på individets behov for frihet og selvstendighet. Behov for frihet, krav om rettigheter for menneskene², bedre sosiale forhold, kamp mot fattigdom og kamp mot å leve et usselt liv. Slike tanker ble fanget opp av en del forfattere i mange land, dikterne ble opprørere og ville noe nytt. Bjørnson sier dette: «*Dikterne klarer dere ikke å drepe, dikterne er den gode tanke i tiden*» (Beyer 1952).

Gjennombrudd i litteraturen

Mange betrakter den danske litteraturviteren **Georg Brandes'** forelesning «*Hovedstrømninger i det 19-ende Århundredes Litteratur*» fra 1871 som innledningen til realismen. Han kritiserer litteraturen som skrives, og ønsker en mer samfunnskritisk skrivning i takt med utviklingen i resten av Europa. Han sier: «*Det, at en litteratur i våre dage lever, viser sig i, at*

² Jf, den danske forfatteren (teolog, psykolog og filosof) Søren Kierkegaard (1813 -1855) *eksistensialismen*.

den setter problemer under debatt». Brandes sine forelesninger får følger også i norsk kulturliv.

Ovenfor her er nevnt Camilla Collett med sin samfunnskritiske diktning i romanen *Amtmandens Døtre* som kritiserte det arrangerte ekteskapet. Likevel regner mange dramaet *En Fallitt* (1875) av Bjørnstjerne Bjørnson (**se om dette lenger bak her**) som det første signalet på nye veier i norsk litteratur. Litt senere kom Henrik Ibsen med *Samfunnets Støtter* (1877) og *Et Dukkehjem* (1879, pensum, se lenger bak her).

Hovedtrekk

De realistiske forfatterne ville skrive tendensromaner og komme med synspunkt i samfunnsdebatten. Tematikken er gjerne konflikten mellom individ og samfunn. Mennesket vil realisere seg, men møter stengsler i form av ektefelle, kirke, skoleverk eller sosial tilhørighet. Samfunnet hindrer menneskets frihet, og det er dette forfatterne kritiserer. Eksempel på denne konflikten finner vi blant annet i en replikk av Nora i *Et Dukkehjem*. Hun vil ut i verden for å «finne ut hvem som har rett, samfunnet eller jeg». Forfatterne kritiserer institusjoner som familien, ekteskapet, arbeidslivet og forholdet mellom kjønn, generasjoner og klasser.

Forfatterne mente at mennesker både ville og kunne realisere seg selv og forme sitt eget liv. Dette synet kan knyttes både til eksistensialismen (se Kierkegaard ovenfor her) og liberalismen. Dette er et positivt menneskesyn. Forfatterne hadde fremtidstro og ville endre samfunnet til det bedre med sin litteratur. Kunsten hadde et mål.

Genuin samfunnskritikk vil gjerne være ærlig. Forfatterne skrev derfor virkeligheten sann og troverdig (mente de selv). Realistisk litteratur formidler noe som «kunne hende» i hverdagen. Romanen og dramaet ble de mest alminnelige uttrykksformene for forfatterne å formidle virkeligheten. Handlingene foregår kronologisk og over en kort

tidsperiode, og derfor lettere for lesere/seere å konsentrere seg om hva som skjer. Språket er lett og direkte, uten romantiske utmalinger.

I sin diktning (romaner og skuespill) presenterte forfatterne personer med egenskaper som representerte større samfunnsgrupper. Prester beskrives som hyklerske, lærere som autoritære og dumme. En type kan være sannhetsforkjemperen (Gregers Werle i Ibsens *Vildanden*). Nora i Ibsens *Et dukkehjem* bryter ut og er derfor typen på den modige «karakteren» som våger å reagere annerledes **(mer om Ibsen nedenfor her)**. Grosserer Tjelde i Bjørnsons *En fallit* (1874; se mer lenger bak her) er «typen» som forvalter økonomien dårlig (uhederlig), men som også har karakterstyrke til å reise seg igjen. Slik kan vi finne ulike menneske-«typer» i diktning på denne tiden.

Ved å stille typene sammen på en bestemt måte, skapte forfatteren sympati eller antipati hos leseren. Leserne eller seerne (drama) inviteres gjennom litteraturen til å reagere og tenke på hva som er rett eller galt, kan man si. Kunstnerne (også forfattere) inviterer til samfunnskritikk og ber gjennom kunsten leserne og seerne ta stilling til kritikken.

NATURALISMEN <https://no.wikipedia.org/wiki/Naturalismen>

Vi husker (se ovenfor) at realismen kom som en reaksjon på den foregående epoken romantikken (se ovenfor Georg Brandes). Vi kan også si at naturalismen (1880-90 tallet) kom som en reaksjon på realismen. Naturalistiske diktere var opptatt av skyggesidene i samfunnet. Hovedforskjellen på realistene og naturalistene er menneskets liv eller skjebne. De realistiske dikterne mente at mennesket selv var ansvarlig for sine handlinger, at de kunne gjøre *valg* og kunne forandre sin skjebne. De naturalistiske forfatterne mente at mennesker var bestemt gjennom arv og miljø.

-Her skal vi nevne to eksempler, det ene eksempelet om **Realismen** og det andre om **Naturalismen**. Ibsens *Et Dukkehjem* (1879) viser realismen. Her tar Nora selv **et valg** og forlater sin ektemann, Helmer, og sine barn. I Ibsens *Gengangere* (1881) dør Osvald Alving som en følge av **arv og miljø** slik vi forstår det. Lignende er det i **Krohgs** (d. 1925) roman *Albertine* (1884), der han viser en fattig pike sin skjebne med prostitusjon og fattigdom hun ikke kommer ut av ([les utdrag fra denne romanen nedenfor her](#)). Den største forfatteren i den naturalistiske perioden var **Amalie Skram** (d. 1905). Hun er mest kjent for romanverket om *Hellemyrsfolket*, der vi følger en **fattig familie** gjennom flere generasjoner. **Fattigdommen i samfunnet** fikk i dette verket stor oppmerksomhet, og fattigdom gikk igjen også ellers i denne perioden. I *Karens Jul* ([pensum, se lenger bak her](#)) og romanen *Forrådt* møter vi kvinneskjebner og kvinnesyn på 1800 tallet. Med realismen ble ekteskapelige problemer, som i *Et dukkehjem*, tatt opp for første gang, helst i borgerlige miljø. **Naturalistene presenterte de fattige og dårligst stilte i samfunnet**. Også Kiellands novelle «Karen» er en trist historie, men den har ikke de mest typiske naturalistiske kjennetegnene.

Mer om naturalismen (1880-90 årene).

Her også to litterære tekster: Christian Krogh, et sammendrag av romanen *Albertine*, og «Karens jul», novelle av Amalie Skram.

Det er ikke så enkelt å definere eller forklare forskjellen mellom **realismen** og **naturalismen** som litterære epoker. Forfattere under **realismen** setter søkelyset på samfunnsproblemer, for eksempel fattigdom, kvinnesak, økonomi og svindel, religion, ekteskap, seksualmoral. Slik problemorientert litteratur hørte også til den naturalistiske perioden. Men det var likevel en tydelig forskjell i *måten* forfatterne presenterte stoffet på. De realistiske forfatterne skrev for å vekke leserne til at samfunnet kunne bli bedre, **de hadde altså tro på at**

samfunnet kunne gjøre framskritt – kunne altså forandres. De naturalistiske forfatterne representerte et pessimistisk syn på mennesker og mennesker i samfunnet. Vi sier at forfatterne hadde et **deterministisk syn**. Et deterministisk syn sier at arv og miljø i stor grad bestemmer menneskenes liv og muligheter. Når man er født i fattigdom og dårlige sosiale forhold, så vil livet bli trist og tragisk og håpløst. De naturalistiske dikterne ga ikke menneskene så mye livshåp. Vi kan her nevne forfattere som Arne Garborg (nynorsk forfatter), Amalie Skram, Hans Jæger https://no.wikipedia.org/wiki/Hans_J%C3%A6ger og Christian Krogh.

Hans Jægers samtidige var **Christian Krogh** (1852-1925). Krogh var en kjent maler, men han er også kjent for romanen **Albertine (1886)**, <https://no.wikipedia.org/wiki/Albertine> en fortelling der den fattige sypiken Albertine blir drevet ut i prostitusjon. Prostitusjon var den gang (relativt) offentlig, og politiet innkalte de prostituerte til kontroll, det gjaldt også helsekontroll. Boka *Albertine* vakte stort sinne da den kom ut, og var sikkert et viktig innslag til at prostitusjon ble forbudt noen år senere.

Vi skal her legge inn et kort sammendrag fra boka *Albertine*

SAMMENDRAG (*Albertine*, ca. 150 ord):

Situasjonen er at politifullmektig Winter fra sedelighetspolitiet har sett at Albertine, en fattig sypike, står på gata og kysser med kjæresten sin, Fredrik. Dagen etter blir Albertine innkalt hjem til Winter. Albertine er litt redd, men samtidig glad at hun ikke er innkalt til politistasjonen. Winter advarer Albertine om å gå sammen med sin venninne Jossa som er en prostituert. Når Winter og Albertine har sittet en stund sammen, skjenker Winter seg selv og Albertine et glass vin, og etter hvert blir det flere glass. Albertine sovner til sist i en stol. Nå skjønner vi sikkert hva som kommer til å hende. Politifullmektigen gjør intime tilnærmelser, Albertine er trøtt og likegyldig av alkoholen, men gjør likevel forsøk på motstand. Men fullmektigen får det likevel slik han vil og hadde planlagt. Albertine er krenket, men er i stand til å tenke at «Gud hvor hun hatet ham.»

Her går vi inn i fortellingen med et kort utdrag.

[...]

Han ble sittende og se. «Hun har jo et deilig hår», tenker Winter. Panneluggen hadde delt seg litt, en trekant av pannen skinte frem. Han reiste seg forsiktig og delte det enda litt mer. Under øyebrynene falt det dype skygger, og der rundet de lukkede øyelokkene seg frem og sluttes seg fast til øyet med et trett, lidende, blålig skjær. «... lange øyehår!»

Han satte seg igjen. (...) Han ville ønske at han var maler, eller at han hadde en maler her. Hvor hun var vakker – rett ut en skjønnhet- ja, han ville rett ut bruke ordet skjønnhet! Han reiste seg forsiktig og gikk inn bak portierene i det rødlige skjæret og romsterte forsiktig med noe der inne.

[...]

Hun slo øynene opp, så seg forundret om og reiste seg hurtig og forlegen i stolen. «Gud, det er visst sent – nå må jeg gå – unnskyld, jeg var så trett, jeg har ikke sovet i natt.»

«Sitt litt og ta deg et glass vin først, du ser så dårlig ut.»

Albertine ble rar i hodet av vinen og liksom likegyldig. Winter skjenket i et glass vin til, og hun drakk. Men med en gang ble hun redd – hun tenkte hun kunne komme til å gjøre noe som var riktig galt – hun reiste seg og ba om hun kunne få lov å gå. «Kan jeg få lov å gå nå? (...)» «Nei, sa han, sett deg ned igjen. Det er ikke godt at du går nå, for da kommer du bare på politistasjonen.» Han så på sitt ur. «Nei da kan du bli tatt til stasjonen. Sett deg ned igjen.» Han tok karaffelen og skjenket henne enda et glass.

Hun hadde ikke lyst å bli der lenger, og hun satte seg ned og drakk litt sherry. Winter la noen mandelkjerne bort til henne. «Spis disse, du, Albertine, de er gode – meget gode, meget gode mandler.» Hun spiste en, hun følte hun ikke kunne spise mer enn en. «Drikk sherry!», la han til.

«Kan jeg få lov til å gå nå?» Hun hadde reist seg. «Sett deg ned,» sa han, uten å se opp. Ja – nei, hun ville gå nå. Det var sikkert, men hun

kunne jo likeså godt vente litt til da, siden han sa det, og hun satte seg ned.

Men nå ville hun gå. «Drikk – drikk sherry, skål. Drikk, sier jeg, du ser dårlig ut. Det er best du går inn og hviler deg på sengen der inne.» Og han pekte på de røde portierene med et rødlig skjær bak. Hun reiste seg langsomt. Gud, så trøtt hun var – og rar i hodet. «Ja, men jeg tar ikke av meg klærne», hørte hun seg selv si. «Jo!» svarte han uten å se opp. «Det er best at du tar av deg klærne, ja det er det beste.!

Veggene var mørke, og det lå et rødlig skjær fra en måneskinnslampe. Rommet var skjevt, veggen til høyre var mye mindre enn den til venstre – det syntes hun var rart. Sengen sto på den skrå veggen like ved døren.

Hun kledde av seg, og hun la strømpene sine under de andre klærne, for hun husket at det var hull i dem. Hun var gresselig trett. Hun steg opp i sengen og la seg dypt ned – og gynget opp igjen. «Ja så», tenkte hun, «det var dette som kaltes springfjærmadrass.» Slik hadde hun aldri hvilt, det var så deilig å ligge der, og hodet sank ned i den myke puten. Gud, hvor grov og grå serken hennes var mot alt det fine og hvite.

Det kom noe inn, noen kom og klappet henne på hodet og kysset henne på pannen. Hun hørte det var noen som kledde av seg – først dunket en støvel mot gulvteppet, og om litt en til. Hun fikk et kyss på pannen, og hun bøyde hodet bakover for bedre å kjenne den fine lukten, og så fikk hun et langt kyss på munnen – et langt og flere deretter og så enda flere. Hva var det, hva var det, hvor var hun? Hun følte en knugende vekt på brystet så hun var nær ved å kveles. Det var noe som gjorde forferdelig vondt. Et skrik – det var hennes, og lys våken og edru og angst til døden skjønte hun med en gang alt, og hun klorte og slo og krafset og skrek.

«Hysj, hold kjeft,» sa en forpustet stemme like inn i øret hennes. Det ble en lang kamp som for livet, men to armer av jern holdt henne fast, og hun lukket øynene.

Etter en stund trengte et flakkende skinn inn under øyelokkene hennes.

En fyrstikk ble tent, og hun så Winter stå foran den store vaskevannsbollen med stearinlys ved siden av. Hodet med den svarte, kortklippede nakken var bøyd forover, og nedenfor den gulgrå jegerskjorten stakk de to stygge, lodne beina. – Gud hvor hun hatet ham!

...

Amalie Skram (1846 – 1905)

Amalie Skram var inspirert av naturalismen i nesten alt hun skrev. Romanen **Constance Ring** (1885) vakte oppsikt. Her skildret hun kvinner svært åpent og direkte, og kom med skarp kritikk av ekteskapet, kvinneundertrykkende oppdragelse og dobbeltmoral. Andre ekteskapsromaner var *Lucie*, *Fru Ines* og *Forrådt*.

I fire bind skrev hun *Hellemyrsfolket* (1887 – 1898). Her skriver hun om hverdagsslit, fattigdom og fyll (alkoholmisbruk) i en familie. Her viser hun hvordan arv og miljø bestemmer hvordan det går med familiemedlemmer gjennom flere generasjoner.

Novellen «**Karens jul**» (1885)

SAMMENDRAG (150 ord): Handlingen foregår i Kristiania (nå Oslo) i skipshavna for hundre år siden. Det er i desember måned noen dager før jul, det er altså vinter og kaldt ute. En politimann går vakt på kaia, og ved et lite, gammelt hus hører han gråt. Inni huset ser han en ung, blek kvinne med et lite barn i armene. Jenta heter Karen, og hun forteller vaktmannen sin historie hvorfor hun nå sitter der alene i det vesle kalde huset (**retrospeksjon**). Vaktmannen forlater huset, og går sin vaktrunde tre dager senere. Politimannen går også nå forbi det vesle fergehuset. Det han finner nå er det verst tenkelige. Han finner den unge jenta i stolen med barnet i armene, begge døde – og dette er på selve julaften. Vaktmannen går derfra og forteller hva han har sett og opplevd. Fortellingen slutter med at havnevesenet fjerner huset fordi det ikke skulle "være et tilholdssted for alskens løsgjengere».

Amalie Skram: «Karens Jul.» Novelle

Naturalismen³

På en av dampskipskaiene i Kristiania lå det for en del år siden et gråmalt trehus med flatt tak, uten skorstein, omtrent 4 alen langt og litt kortere på den anden siden. I begge tverrveggene var der et lite vindu, det ene like overfor det andre. Døren vendte mot sjøsiden og kunne lukkes både innvendig og utvendig med jernkrok som ble heftet fast i kramper av metall.

Hytten var fra først blitt oppført til ferjemennene, for at de skulde ha tak over hodet i regnvær og i vinterkulden når de satt og ventet på, at noen skulle komme og forlange båt. Så ble huset bare brukt av og til av reisende som dro forbi. De siste, som hadde brukt hytten, var noen steinarbeidere da de en sommer reparerte på en kai i nærheten.

Siden var det ingen som brydde seg om den gamle, vesle rønna. Den ble stående der den sto, fordi havnevesenet ikke tenkte på å ta den bort, og ingen syntes den stod i veien for noen eller noe.

-Så var det en vinternatt i desember frem mot jul. Det drev så smått med snø, men den smeltet mens den falt, og ble bare til en klebrig, våt masse på kaiens brosteiner. På gasslyktene og heisekranene lå snøen som et gråhvitt, finfrynset overtrekk, og kom man tett ned til skipene, kunne man skimte gjennom mørket, at snøen hang i riggen som girlander mellom mastene. I den mørkegrå, disige lufta, fikk gassflammene i lyktene en skitten glans, mens skipslanternene lyste med et grumset-rødt skinn. Av og til skar skipsklokkene med et brutalt gnelder gjennom den fuktige atmosfære, når vakten om bord slo glass til avløsning.

³ Også på lyd-kasset, Lhmr. Bibliotek (god kvalitet), og i E. Ugl and: «Å lykkes med... norsk litteratur(2005, 146-56) Damm.

-Politikonstabelen, som patruljerte på kaien, stanset ved gasslykten utenfor det tidligere ferjemannshuset. Han trakk frem sitt ur for å se hvor langt natten led, men idet han holdt uret opp mod lyset, hørte han noe, som lignet barnegråt. Han så seg om og lyttet. Nei, det var visst ikke noe. Men så var lyden der på nytt, denne gang blandet med et sakte tyss, tyss.... Igjen lot han hånden synke, og igjen ble det stille. Hva djævelen var dette for narreri? Han gav seg til å snuse om i nærheten, men kunne ingen ting oppdage. For tredje gang kikket han på klokken sin, og fikk se at den var straks fire.

-Han drev oppover, forbi huset, undret seg litt, men tenkte at det vel måtte ha vært innbilling... Eller hvordan det nå kunne henge sammen.

Da han en stund etter kom samme vei tilbake og nærmet seg huset, kikket han mot det. Hva var det? Så han ikke noe røre seg der inne? Gasslyktene utenfor kastet skinn inn gjennom vinduene, så det så ut som det var der tent lys der inne.

Han gikk bort til veggen og kikket inn. Ganske riktig. Der satt like under vinduet, en liten sammenkrøpet skikkelse, som bøyd seg fremover og puslet med noe han ikke kunde se. Et skritt omkring hjørnet, og han stod ved døren og ville inn. Den var stengt.

«Lukk opp!» — ropte han, og banket på.

Han hørte noen reise seg plutselig, det kom et svakt, forskrekket utrop, og så ble det helt stille.

Han banket igjen med sin knyttete neve og gjentok:

«Lukk opp, dere der inne! Lukk opp øyeblikkelig.»

«Hva er det? Herregud, her er ingen her,» — kom det forskremt fra tett ved døren.

«Lukk opp. Det er politiet!»

«Jøsses, er det polletie — å kjære, vene, det er bare meg, je gjør ingen ting, bare sitter her, skjønner Dere.»

«Kan Dem se til å få opp døren med Dem, eller Dem ska få ann't å vite.
Vil Dem...»

Han kom ikke lenger, for i det samme gikk døren opp, og i neste sekund dukket han seg gjennom åpningen inn i det lave rommet, hvor han akkurat kunne stå oppreist.

«Er Dem galen! Ikke lukke opp for politiet! Hva tenker Dem på?»

«Om forlatelse, Hr. polleti, — jæ lukker jo opp, ser Dere.»

«Det var nok også det beste» — brummet han.

«Hva er du for en, og hvem har gitt deg lov å ta losji her?»

«Det er bare meg, Karen,» — hvisket hun. «Jæ sitter her med ungen min.»

-Politikonstabelen tok den talende nærmere i øyesyn. Det var ei tynn, lita jente med et smalt, blekt ansikt og et dypt kjertelarr på det ene kinnet, og hun så ut til å være knapt nok voksen. Hun var iført en slags kofte eller jakke som så gammel og slitt ut, og et mørkere kjoleskjørt, som hang i filler nede og nådde henne til anklene. Føttene stakk i et par hullede støvler. I den ene armen holdt hun en bylt tøyfiller, og ut av byltens øverste ende stakk opp noe hvitt. Det var et barnehode som lå og diet hennes magre bryst. Rundt hodet hadde den unge moren bare en tjavs av et tørkle som var knyttet under haken, bak i nakken stakk hårflisene frem. Hun rystet av kulde fra øverst til nederst, og når hun flyttet seg, klisset og knirket det i støvlene.

«Jæ trudde inte det sku sjenere nå'en» — sa hun i en pipende tone — «det står jo her, dette kotte' » «kott» = «skur», gammelt, dårlig hus.

-Politikonstabelen fikk en beklemmende følelse. I det første øyeblikk hadde han tenkt å jage henne ut med barsk stemme og la henne slippe med en advarsel. Men da han så på dette elendige, unge menneske som satt der med det lille nyfødte kryptet i armen, gikk det en slags følelse av medlidenhet gjennom ham.

«Men i Jessu navn da — hva gjør du her, mi pike?»

Hun oppfattet en mildere klang i hans stemme. Angsten hennes ble mindre, og hun begynte å gråte.

Konstabelen trakk døren igjen og lukket den.

«Sett deg ned litt» — sa han — «Ungen er vel tung å stå og holde på.»

Hun gled stille ned på benken.

Konstabelen satte seg på den motsatte tverrbenk.

(Her går vi ut av den løpende fortellingen og refererer hva som skjedde mellom den fattige mora og barnet og politikonstabelen).

Jenta forteller at hun har vært hushjelp i et godt hjem hos fru Olsen. Men hun ble jaget da fru Olsen fikk vite at hun var gravid med en gutt hun hadde møtt på gata en mørk kveld. Denne gutten hadde også rømt sin vei da jenta hadde fortalt ham at hun var gravid.

Konstabelen synes synd på denne fattige jenta, og lar henne få bo med barnet sitt i det falleferdige huset til juleaften. Det er da tre dager igjen. Nå blir det snø og ordentlig kaldt, og konstabelen har forlatt jenta.

Juleaften ettermiddag i totiden går konstabelen vaktrunden sin, og passerer det gamle, skrøpelige huset.

-Selv om det allerede var begynt å skumre, så han huset likevel i flere skritts avstand. Han stanset, for han fikk en følelse av at ikke alt var så godt med den unge mora og spebarnet han hadde snakket med for tre dager siden. Der satt jenta i nøyaktig den samme stillingen som natten for tre dager siden. Og den samme profilen vistes på vindusruten. Han reflekterte ikke noe særlig over det, bare følte sig grepen av gru over dette forstenete bildet. Der gikk et gys igjennom ham. Skulle det være hendt noe riktig galt?

Han skyndte seg bort til døren; den var stengt. Så slo han i stykker en vindusrute, fikk fatt i en jernstang, som han strakte inn gjennom åpningen og heftet kroken av dørkrampen. Så gikk han inn, sakte og forsiktig.

De var sten død begge to. Barnet lå opp til moren og holdt ennå i døden morens bryst i munnen. Nedover barnets kinn var det silt noen dråper blod fra morens brystvorter. Moren var forferdelig utmagret, men på ansiktet lå det som et stille smil.

«Stakkars jente, for en jul hun fikk,» mumlet konstabelen, mens han gnidde seg i øyet.

«Men kanskje det er best, som det er for dem begge to. Vårherre har nå vel en mening med det.»

Han gikk ut igjen, trakk døren igjen og gjorde kroken fast. Han skyndte seg så på stasjonen for å melde det han hadde sett og opplevd.

Den første arbeidsdag etter julehelgen lot havnevesenet det gamle fergemannhuset rive ned og transportert bort. Det skulle ikke stå der og være tilholdssted for alskens løsgjengere.

NY-ROMANTIKKEN fra ca. 1890 ---

https://no.wikipedia.org/wiki/Nyromantikken#En_del_kjennetegn_p.C3.A5_perioden_1890_-_1905

Noen kjennetegn

- Omgivelser, f.eks. natur, naturopplevelser og gatebilder, oppfattes i utstrakt grad som tydelig subjektivt (slik forfatteren oppfatter det). Vi sier at litteraturen blir mer subjektiv, det vil si speiler forfatteren sine følelser
- Diktningen interesserer seg for spesielle sjelstilstander, ofte melankoli eller tristhet (personlighetsspaltning)
- Forfatterens sinns-stemninger og «rare» innfall kommer i fokus
- Sjalousi, angst, ensomhet, fremmedfølelse og mystikk vises ofte i diktningen (f.eks. Obstfelder)

- Interesse for å beskrive et samfunn i oppløsning, et samfunn som fremmed og vanskelig å leve i.
- Religiøse spørsmål kommer i fokus igjen.
- Impresjonistiske (subjektive følelsesinntrykk) stiltrekk blomstrer som aldri før.
- Knut Hamsun er representant for ny-romantikken i sine første bøker *Sult* og *Pan* og delvis *Victoria* (alle på 90-tallet).
- Den mest kjente lyrikeren er Sigbjørn Obstfelder (se pensumdikt:

Om Sigbjørn Obstfelder

Sigbjørn Obstfelder debuterte i 1893 med diktsamlingen ***Digte***. Allerede da han debuterte, ble Obstfelder omtalt som den mest moderne forfatteren innenfor den nye poesien. Han kalles ofte skaperen av ***modernismen*** i Norden.

Eva

Blygrått er havet, blygrå himmelen,
 blygrå er dine øine, Eva.
 Lenge har du sittet taus,
 knuget mine hender.

— Dine øine —
 blå, da solen lo og havet sang!
 Du er som selve naturen, Eva.

Dine lepper, som hviler på min panne,
 er så kalde.
 Dine hender, som hviler i mine,
 er så kalde.
 Ditt bryst ånder så tungt,
 — jordens ånde mot min sjel!

Ja, du er som jorden.
 Når soldis på soldis svømmer,
 er der over dit øie soldis, —
 når tåke favner tåke,
 er dit øie mørkt og vått.

Nei. Jeg skal ikke tale mere.
Tause vil vi sitte og lytte
til havets lange, sugende sukk,
stirre mot tåkens angstfulle natt.

Eva! . . .

Ene (alene) av Sigbjørn Obstfelder
Jeg hadde ild nok, da jeg var ung,
- ild nok -
et blåtoppet luehav,
ideer, ideer,
gjæring og fødsel,
brusen og smelten!

Da jeg var ung!

- Noe, som taptes,
noe, som ei fantes,
håp, som brast,
ild, som sluktes . . .
Det arbeider sig frem her i natt
hos en forpint mann,
i en jaget sjel,
ord.

Ord . . .

Mitt liv er ord.
(Og det er skade.)
Visne ord.
Stivnede hjerteslag.

Hjerteslag!

Gud!
Du, som er jeg ´et i livsfylden!
Gud,
du, som skaper!

- smerter!
kimer,
ord -
du -
som jeg tenker meg lik som,
men ditt ansikt klart,
din panne lys -

du -
hvis menneskenavn
ensomheten
atter og atter

om mig hvisker,

vifter og hvisker,
med ukjente stemmer nynner,
- dette forpinte menneske,
som blot, blot, blot
har ord -
husker du det da?

*

Nå brenner lyset ned i staken,
nå vandrer mørkets ånder
på spisse tær
inn i mitt rom.
Lysner det linjer
der borte i kroken?

Var det mørket, som hvisket
om kvinnelinjer,
hvite og runde?

Hulker det hjerter
der borte i kroken?

Er det ånder, som sukker?
om død, og om natt?
Hjerteslag . . .

Den,
som dødsdronningen
har utkåret,
den,

som dødsdronningen
elsker,
han
er alene. (to siste strofene fjernet av meg, h.n..)

Kan speilet tale (fra samlingen *DIGTE* 1893.)

Sigbjørn Obstfelder

"Kan speilet tale?
Speilet kan tale!
Speilet skal se på deg hver morgen,
granskende,
se på deg med det dype, kloke øie,
- dit eget!
hilse deg med det varme, det mørkeblå øie:
Er du ren?
Er du tro?"

Til den Ny-romantiske perioden hører også Knut Hamsun.

Men vi har ikke fått tid å lese noe av ham. Likevel husker de som var til stede på gjesteforeleser Geir Haugsbakk sitt foredrag filmen han viste om **Victoria**, en vakker og litt trist kjærlighetshistorie.

TILLEGG: Om Bjørnson og Ibsen

Om forfatteren Bjørnstjerne Bjørnson (1832-1910)

Bjørnson var en svært aktiv person og synlig i samfunnet. I tillegg til å være en kjent forfatter var han også redaktør og journalist (*Morgenbladet* i Christiania), teatersjef (*Det Norske teater*, Bergen), politiker, skribent av artikler, etc. Han ble kjent som *forny*er av litteraturen da han kom med sine **bondfortellinger**, sanger og skuespill, brev, taler og essays. Bjørnson hadde et stort sosialt engasjement og sympatiserte med svake mennesker, og han ble en kjent og populær person i sin tid. Han var en stor dikter og folketaler, og kjent langt utenfor Norges grenser. I 1903 fikk han **Nobelprisen** i litteratur.

Fortellingen *Et farlig frieri* (film, bilde/lyd, sv. 1919)

SAMMENDRAG (188 ord):

Et farlig frieri er en **bondfortelling** som handler om Aslaug, ei pen jente som skal giftes bort. Men faren er streng med hvem som er god nok til å gifte seg med dattera. En av frierne var en husmanns-sønn (altså fattig), Thore Nettet, og han måtte kjempe hardt før han fikk den han elsket.

Første gang han ville fri, ble han møtt av faren og brødrene, og der ble ordentlig slåsskamp. Thore var sterk og smidig og kom seg unna de fleste slagene, men måtte likevel holde seg i senga en hel uke.

Neste gang han ville treffe den jenta han elsket, valgte han å ro en time over en fjord og klatre opp en bratt fjellside som ingen noen gang hadde klatret.

Da han begynte å klatre oppover, hørte han Aslaugs vakre sang på toppen, og Thore svarte ved å synge tilbake. Aslaug ble redd da hun så husmannssønnen klatre opp den bratte fjellveggen, og ba til Gud om at han måtte klare det. Da en rød lue stakk frem over fjellkanten, skjønnte hun at Thore hadde klart seg, og at de nå endelig skulle få hverandre.

Filmen gir gode bilder av norsk bygdekultur.

-Bjørnstjerne Bjørnson (*Synnøve Solbakken*; film/bok)

SAMMENDRAG (ca. 180 ord):

Hovedpersonene i filmen er **Torbjørn Granlien** og **Synnøve Solbakken**.

Torbjørn bor på Granlien, som ligger i **skyggen**, og Synnøve Solbakken bor på Solbakken, der det **alltid er sol**. Torbjørn vokser opp til å bli en «tøffing» i forhold til hva som var **idealet** for unge menn i den tiden.

Torbjørn sin far prøver å være streng og setter Torbjørn i hardt fysisk arbeid (hogge og sage tømmer, kjøre hest og frakte korn, jobbe på gården, etc.). Boka handler mest om Torbjørns **kamp** for å få Synnøve Solbakken. Kampen for å få Synnøve som han er forelsket i kan vi kalle hans reise fra skyggesiden (Granlien) til solsiden (Solbakken).

Synnøve er også forelsket i Torbjørn, men hennes foreldre, først og fremst moren, syns ikke at Torbjørn er god nok for henne.

Til slutt beviser Torbjørn at han har **forandret seg** ved å tilgi en mann som hadde knivstukket ham, så han nesten døde. Fortellingen slutter med at Torbjørn endelig står på Solbakken og ser over på Granlien (symbolikk). Filmene gir god presentasjon av **gammel bygdekultur**.

Bok/film: *En glad gutt* (Bjørnstjerne Bjørnson)

Både Motiv og Tema ligner på det i *Synnøve Solbakken*.

Gutten Øyvind er fra gården «Plassen», en liten, typisk (fattig) gård i Norge på 1800-tallet. Jenta Marit kommer fra en stor gård. De to gårdene symboliserer klassesamfunn **rik – fattig**.

Øyvind vet om Marit og har også møtt henne noen ganger, og Marit liker også Øyvind (jf. Vår *trivallitteratur*, for eksempel legeromaner).

Øyvind må kjempe mye for å vinne Marit. Læreren hans er en god hjelper.

(Filmene gir god presentasjon av gammel bygdekultur)

Novellen «FAREN» (Bjørnson): Periode: **Overgang fra Ny-romantikk til Realisme.**

Faren: Ytre handling/Sammendrag

Fortellingen er del av en livshistorie på mer enn 20 år, og miljøet er et ekte bondesamfunn først på 1800-tallet. I sentrum for historien står storbonden Thord, stolt, ærgjerrig, den mektigste mannen i bygda, VIL være den største og vil at andre skal se at han er den største (**hybris**, gresk).

Presten: Representerer kristendommen.

Ved en ulykke omkommer sønnen på gården i en drukningsulykke (skjebnen?). Da er han ca. 20-25 år gammel. Denne ulykken fører til en stor forandring i storbonden Thord sitt liv og hans tanker om det å være et godt menneske.

I boka *Norwescy pisarze* finner du en grundig tolkning av novellen.

Faren (novelle). Av Bjørnstjerne Bjørnson

Novellen (1860) er hentet fra forfatterens bondefortellinger.

Den mann som fortelles om her, var den mektigste i sitt prestegjeld; han het Tord Øverås. Han stod en dag i prestens kontor, høy og alvorlig; "Jeg har fått en sønn," sa han, "og vil ha ham til dåpen." - "Hva skal han hete?" - "Finn etter far min." - "Og fadderne?" - De ble nevnt og var da av bygdens beste menn og kvinner av mannens slekt (familie). "Er det ellers noe?" spurte presten, han så opp. Bonden stod litt; "jeg vil gjerne ha ham døpt for seg selv," sa han. - "Det vil si på en hverdag?" spurte presten, han så opp. "Ellers er det ingen ting;" bonden dreide huen, som om han ville gå. Da reiste presten seg: "Ennå en liten ting," sa han, og gikk like bort til Tord, tok hans hånd og så ham inn i øynene; "må Gud hjelpe at barnet må bli deg til velsignelse!"

-Seksten år etter den dag stod Tord i presten sin stue. "Du holder deg godt, du Tord," sa presten, han så ingen forandring på ham. "Jeg har heller ingen sorger," svarte Tord. Til dette svarte presten ingen ting, men en stund etter spurte han: "Hva er ditt ærend i kveld?" - " I kveld kommer

jeg for sønnen min som skal konfirmeres i morgen." - "Han er en flink gutt." - "Jeg ville ikke betale presten før jeg får vite hva nummer han får på kirkegulvet." - "Han skal stå nummer én." - "Jeg hørte dette og her er 10 daler til presten." - "Er det ellers noe?" spurte presten, han så på Tord. - "Ellers er det ikke noe." - Tord gikk.

-Igjen gikk åtte år, og så hørtes det støy en dag foran prestens kontor; mange menn kom, og Tord først. Presten så opp og kjente ham: "Du kommer mannsterk i kveld." - "Jeg vil ha lysning for sønnen min; han skal gifte seg med Karen Storlien, datter av Gudmund, som står her." - "Dette er jo bygdens rikeste jente." - "De sier det ja," svarte bonden, han strøk håret opp med den ene hånden. Presten satt en stund som i tanker, han sa ikke noe, men førte navnene opp i sine bøker, og mennene skrev under. Tord la tre daler på bordet. "Jeg skal bare ha én," sa presten. - "Jeg vet det; men han er mitt eneste barn, - ville gjerne gjøre det vel", svarer Tord. - Presten tok i mot pengene. "Det er tredje gang du på vegne av sønnen står her nå, Tord." "Men nå er jeg også ferdig med ham," sa Tord, la sin notatbok sammen, sa farvel og gikk, - mennene langsomt etter.

-Fjorten dager etter denne dagen rodde far og sønn i stille vær over vannet til Storlien, for å samtale om bryllupet. "Den toften ligger ikke sikkert under meg," sa sønnen og reiste seg for å legge den til rette. I det samme glir han på den tiljen han står på; han slår ut med armene, gir et skrik og faller i vannet. - "Ta i åren!" ropte faren, han reiste seg opp, og stakk åren ut at sønnen kunne gripe fatt i. Men da sønnen hadde gjort et par tak, stivner han. "Vent litt!" ropte faren, han rodde til. Da velter sønnen bakover, ser langt på faren - og synker. Tord ville ikke rett tro det, han holdt båten stille, og stirret på det stedet der sønnen var sunket ned, som skulle han komme opp igjen. De steg noen bobler opp, enda noen, så bare én stor som brast - og sjøen lå igjen speilblank.

-I tre dager og tre netter så folk faren ro rundt ute på sjøen uten mat og uten å sove. Han lette etter sin sønn. Og på den tredje dag om morgenen fant han ham, og kom bærende opp over bakkene med ham til sin gård.

-Det kunne vel være gått et år siden dette hendte. Da hører presten sent en høstkveld noen rusle ved døren ute i forstuen og famle varsomt med låsen. Presten åpnet døren, og inn trådte en høy foroverbøyet mann, mager og hvit i håret. Presten så lenge på ham, før han kjente ham, det var Tord. "Kommer du så sent?" sa presten og stod stille foran ham. "Å ja; jeg kommer sent," sa Tord, han satte seg ned. Presten satte seg også, som han ventet; der var lenge stille.

-Da sa Tord: "Jeg har noe med meg som jeg gjerne ville gi til de fattige; det kan være til legat og bære min sønns navn;" han reiste seg, la penger på bordet og satte seg igjen. Presten telte dem opp; "det var mange penger," sa han. - "Det er halvparten av min gård; jeg solgte den i dag." Presten ble sittende i lang stillhet; han spurte endelig, men mildt: "Hva vil du nå gjøre, Tord?" - "Noe bedre." - De satt en stund, Tord med øynene mot gulvet, presten med øynene på ham. Da sa presten sakte og langt: "Nå tenker jeg at sønnen din endelig er blitt deg til velsignelse." - Ja, nå tenker jeg det også selv," sa Tord, han så opp, og to tårer rant tunge ned over hans ansikt.

Til Polsk i: Nilsen, H. 2012: *Norwescy pisarze 1960 -2010. Interpretacja opowiadania*.

Her finner dere også min tolkning av novellen.

Fra Bjørnsons realistiske periode (fra etter 1860)

En fallit (skuespill) av: Bjørnstjerne Bjørnson www.snl.no

Innhold *En fallit*, drama av Bjørnstjerne Bjørnson. *En fallit* regnet som det første gjennomførte, realistiske drama i nordisk litteratur. *En fallit* ble Bjørnsons største internasjonale suksess og banet veien for Ibsens samtidsdramatikk i Tyskland. Det er et sentralt dokument fra den epoken

den danske kritikeren Georg Brandes kalte "det moderne gjennombrudd". Skuespillet har også vært ett av Bjørnsons fire-fem mest populære i det tjuende århundret.

Tematikk

En fallit kan sees som et angrep på tvilsom **forretningsmoral** i en økonomisk urolig tid, men det er først og fremst en analyse av en **familie og dens avgjørende krise**. For første gang gir et norsk skuespill et **realistisk portrett** av det borgerlige *hjem*, "med dets sorger og gleder, med dets kamper og med dets ømhed" (H. Jæger). Mer konkret er skuespillet fortellingen om hvordan grosserer Tjælde etter lang tids selvbedrag finner tilbake til det beste i seg selv, om hvordan hans kone Nanna kommer ut av det passive livet hun som kvinne har levd, og om hvordan datteren Valborg gjennom familiens krise kan fremstå med ny styrke og frihet, befridd fra et hemmende idealistisk snobberi. **Det store samlende temaet er sannhet:** Verken individer eller samfunn kan fungere hvis de ikke er sanne mot seg selv og andre. Sannhet gjør vondt, men den befri, renser og endrer. Dette var en tematikk som sto sentralt i hele det moderne, realistiske gjennombrudd, og Bjørnson forfulgte det videre i skuespill som *Det ny system* (1879) og *En hanske* (1883) og i romaner som *Magnhild* (1877) og *Det flager i byen og på havnen* (1884).

En fallit kunne lett endt som en tragedie, men beveger seg til slutt over mot komedien. Muntre scener finnes hele veien, og mot slutten finner familien storslagent og lystig sammen for å feire at de sammen skal arbeide seg ut av de økonomiske vanskelighetene og leve på "på sannhetens grunn" (idealistisk).

MER om Ibsen: Ibsen og realistisk diktning

-Ibsens skuespill fra 1870-80 årene er temmelig ulik hans historiske skuespill. I den realistiske perioden satte forfatterne fokus på **problem i samfunnet**. Det handlet om **fattige mennesker**, det var ekteskapet der **kvinnens rolle** var underordnet mannens rolle, det gjaldt **økonomisk**

svindel (kriminalitet) (jf. Bjørnson «**En Fallit**»), det var **kristendommen** og det var **moral og seksualitet** i ekteskapet. Det var om slike tema Ibsen er blitt mest kjent. Han skrev for å vekke folk til å se urett i samfunnet, og for at diktningen skulle invitere til debatt og diskusjoner. Her må vi vite at norske forfattere på 1870-80 tallet ble sterkt påvirket av den kjente, **danske litteraturkritiker Georg Brandes**. Han mente og sa at *den gode litteraturen er den som snakker om urettferdige forhold i samfunnet og som får folk til å diskutere slik forhold og rette på dem*.

Litteraturen i denne perioden er også kalt «**tendenslitteratur**», det betyr at forfatterne presenterer sitt budskap på en tydelig og sterk måte. Forfatterne er ikke bare nøytrale observatører, men de vil **VISE** sine lesere feil og mangler og urettferdighet i samfunnet.

Ibsen skriver sine skuespill i naturlige samtaler (dialoger) i **realistiske miljøer**. Særlig var Ibsen opptatt av begrepet **FRIHET** (spesielt kvinnens frihet). Svært godt kjent (også utenfor Norge) er ***Et dukkehjem*** (1879).

***Et dukkehjem*, 1879** <http://www.stopeskien.no/Ibsens-verker/Et-dukkehjem-1879>

Et dukkehjem er et realistisk samfunnsdrama. Stykket hadde premiere på Det kongelige Teater i København, 21. desember 1879.

Handling/Sammendrag

Et dukkehjem handler om familien Helmer: mor (Nora), far (Thorvald) og tre barn. Nora er glad i å bruke penger. Det liker ikke mannen Torvald, som er direktør i en bank. En gang lånte Nora penger *bak Torvalds rygg* for at familien skulle kunne dra til Syden og varmere strøk da Torvald var syk. **Krogstad** er mannen Nora har lånt penger av. Han jobber i banken til Torvald og er på vei å miste jobben. Krogstad presser da Nora til å prøve å overtale Thorvald til å la Krogstad beholde jobben. Hvis ikke Nora vil hjelpe ham, vil han fortelle Thorvald om lånet og den falske underskriften som Nora har laget.

Slik går det. Torvald får vite alt om Nora og at hun har lånt penger uten at han vet det, og han blir svært skuffet og sint, men tilgir henne på en måte. Men Nora har tenkt og funnet ut at hun og ektemannen aldri har snakket alvorlig sammen, og at hun alltid bare har vært *en dukke* for Torvald - *en dukke i et dukkehjem*. Derfor velger Nora å reise fra mann og barn.

...

IBSEN: *Vildanden*: 1884. Drama.

Sammendrag: (På film og i gjesteforelesning!!)

Vildanden er et familiedrama med dødelig utgang. Hjalmar Ekdal er gift med Gina som tidligere har vært tjenestepike hos en rikmann, grosserer Werle. Hjalmar og Gina har datteren Hedvig (14 år). Hjalmar vet ikke at han *er ikke* rette far til Hedvig! Ekdal sin venn, **idealisten Gregers**, avslører at det er hans far (grosserer Werle) som har gjort sin tjenespike Gina gravid og altså er far til Hedvig.

Denne avsløringen takler ikke Hjalmar, han begynner å *fornekte*⁴ datteren som hele tiden har sett opp til Hjalmar og forgudet ham. Gregers Werle sier til Hedvig at for å gjøre faren forsonlig igjen, skal hun skyte villanden som Hedvig er så glad i. Men dette forstår ikke Hedvig hva betyr (hun er jo ennå bare et barn, 14 år). I stedet ender det med at Hedvig skyter seg selv da hun misforstår en serie replikker og tror at hun bare ved å ta sitt eget liv kan vise sin kjærlighet til faren.

Den *pragmatiske doktor Relling* er på en måte Gregers' *ideologiske* motstander, og i siste akt kommer Relling med sin kjente replikk: **“Tar man livsløgnen fra menneskene, så tar man også lykken fra dem»**. Relling mener at idealistene som vil ha sannheten er «syke» folk og at “livsløgnen» er et nødvendig prinsipp for å ha det bra i livet.

⁴ Fornekte: det betyr at Hjalmar IKKE viser seg som god, kjærlig far for datteren

